

Pregledni rad

UDK 811.111:34(091)

Marijana JAVORNIK ČUBRIĆ (Zagreb)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

mjavorni@pravo.hr

O POVIJESNOM RAZVOJU ENGLESKOG JEZIKA PRAVNE STRUKE

U radu se daje kratak prikaz povijesnog razvoja engleskog jezika pravne struke. Između ostalog, engleski jezik pravne struke karakteriziraju brojne posuđenice iz drugih jezika te je stoga važno proučavati njegov povijesni razvoj i utvrditi podrijetlo riječi i fraza koje su i danas u svakodnevnoj uporabi. Od 9. do 12. stoljeća riječi su se uglavnom posuđivale iz skandinavskih jezika. Ipak, jezik engleskog općeg prava razvio se nakon normanskog osvajanja 1066. godine. Pisani jezik prava nakon osvajanja bio je latinski, kao i u većem dijelu Europe, no francuski je postao jezik sudova u Engleskoj, a francuske su posuđenice usvojene u jeziku prava i uprave. Više od tristo godina engleska je pravna profesija bila trojezična, jer se latinski koristio u pismu, engleski u sudnici zauzimanje iskaza svjedoka a francuski u sudskim raspravama. Tragovi tog razdoblja koji su su prisutni u modernom engleskom jeziku pravne struke kratko se opisuju u radu jer bolji uvid u povijesni razvoj engleskog jezika pravne struke omogućuje bolje razumijevanje načina na koji se mijenja u sadašnje vrijeme.

Ključne riječi: engleski jezik pravne struke, englesko opće pravo, posuđenice, francuski, latinski

Uvod

Jezik prava stalno se razvija u skladu s političkim, društvenim i povijesnim okolnostima. Stoga je opravdano ustvrditi da je engleski jezik pravne struke rezultat brojnih političkih, povijesnih, društvenih i jezičnih utjecaja tijekom stoljeća. A. Wagner tako navodi da je svako povijesno razdoblje doprinijelo i nastavlja doprinositi stvaranju engleske pravne arhitekture, što vodi do semantičkih varijanti. Kao temelje engleske semantičke pravne arhitekture navodi anglosasko razdoblje i normansko osvajanje (Wagner, 2003: 94–95).

Tijekom anglosaskog razdoblja pravni je sustav u Engleskoj bio slabo razvijen, no ipak su se rabili određeni pravni termini, od kojih su neki opstali do danas. Kako bi se moglo usvojiti (ili podučavati) engleski jezik pravne struke, nužno je znati nešto o njegovu povijesnom razvoju i razlozima koji su doveli do nekih od njegovih specifičnih obilježja.

2. O engleskom općem pravu

Englesko se pravo smatra specifičnim i jedinstvenim pravnim sustavom iz nekoliko razloga. Prvi je taj što se ono sastoji od nekoliko dijelova – opće ili nepisano pravo koegzistira s pisanim ili kodificiranim pravom. Opće ili nepisano pravo temelji se na sudskim odlukama (*judicial decisions*) sadržanim u riješenim slučajevima (*decided cases*), na koja su utjecali običaji (*customs*) po kojima se uvijek postupalo, te na napisima jurista (pravnika znanstvenika). Kako se pravo oblikovalo na temelju prilika, običaja i primjene moralnih načela, najveći problem bila je neujednačenost i nestabilnost. No kako su se izvještaji o riješenim slučajevima počeli bilježiti, suci su počeli tražiti prethodno riješene slučajeve slične onima koje su rješavali kako bi lakše donijeli odluku. Iz takve se prakse razvila doktrina *stare decisis* (ili doktrina precedenta¹), na temelju koje su sudovi niže nadležnosti obvezni primijeniti odluku višeg suda u odlučivanju o slučaju sa sličnim činjenicama. *Stare decisis* razlog je zbog kojeg jezik igra tako ključnu ulogu u općem pravu. Ako je sud u prethodnoj odluci ustvrdio da određena riječ ili fraza ima određeno značenje, onda je nužno upotrijebiti istu riječ ili frazu kako bi se postiglo isto značenje. Pisano ili kodificirano pravo sastoji se od zakona izglasanih u parlamentu. Važan izvor engleskog prava je i pravičnost (*equity*) koja je rezultat specifičnog povijesnog razvoja. Britanski ustav se često naziva nepisanim jer je sadržan u nizu gore spomenutih izvora. Ustavnost je zajamčena zakonima, konvencijama i precedentima. Ustav se tako temelji na zakonima i konvencijama, no povijesno gledajući, u najvećoj mjeri na precedentima koji čine bit engleskog općeg prava. Za razvoj engleskog jezika prava sve su te činjenice bitne, no opće je pravo u najvećoj mjeri utjecalo na njegovo oblikovanje.

Način na koji se razvijalo opće pravo znatno je utjecao i na korištenje jezika. Pravni sustav koji danas nazivamo općim pravom (*common law*) počeo se razvijati nakon normanskog osvajanja Engleske 1066. godine. Engleska u to doba nije bila jedinstveno pravno i sudsko područje. Plemenska i povijesna razjedinjenost engleskog prostora ogledala se u različitosti pravnih običaja

¹ Da bi presuda imala svojstvo presedana, ona mora ispunjavati nekoliko bitnih uvjeta: presedan (ili precedent) je presuda koja rješava zbiljski spor koji su stranke iznijele pred sud, i u okviru činjenica koje su stranke iznijele (Cf. Kurtović 2005: 63).

pojedinih pokrajina. Jedino je feudalno pravo (koje je uređivalo odnose između kralja i njegovih vazala) bilo jedinstveno, no isto je tako bilo običajnog podrijetla. Samo je crkveno (kanonsko) pravo donekle bilo pisano pravo. Kralj se smatrao zaštitnikom kao provoditelj i jamac provođenja pravde, a pravo se smatralo nataloženim iskustvenim nasljeđem naraštaja. Kraljev je sud bio samo za njegove vazale, a kmetovima i slobodnim ljudima sudili su mjesni sudovi kojima je najčešće predsjedao lokalni vlastelin. Mjesni se sud najčešće smatrao konačnim, jer su mjesni sudovi, a ne netko iznad njih, poznavali lokalnu pravdu (Kurtović, 2005: 217–18).

Proглаšenje Vilima Osvajača engleskim kraljem označilo je kraj razjedinjene vladavine, no nije označilo prekid s prijašnjom organizacijom sudstva. Tek stoljeće nakon normanskog osvajanja započinje stvaranje novih, kraljevskih ili središnjih sudova. Opće se pravo dakle u znatnoj mjeri razvilo tijekom 12. stoljeća kada je pravosudni sustav u zemlji centraliziran uspostavljanjem Kraljevskog suda u Westminsteru. Kako su prije toga svi sudski postupci bili usmeni, a običaji koji su se primjenjivali znatno različiti u različitim dijelovima zemlje, pravna je tradicija bila nestabilna. Autor zbirke propisa *Leges Henrici Primi* iz 1118. godine komentirao je takvo stanje izjavom da je „vođenje sudskog postupka nesigurno poput kockanja“. Isto je tako opisao i vrhovnu ulogu kralja kojega je silna moć stavljala iznad svih zakona, te je zabilježio da nad svime i svima stoji kraljevski sud koji dosljedno čuva običaje i pravo u svako doba i na svim mjestima (usp. Baker 2002:13). Nadležnost tog suda protezala se na cijelu Englesku. Međusobni odnosi između viših i nižih (mjesnih ili manorijalnih) sudova u najvećoj je mjeri bila uređena običajem. Suci Kraljevskog suda postali su dvorski dužnosnici odabrani na temelju svoje naobrazbe, jer iako nisu nužno bili pravnici, barem su djelomično poznavali kanonsko i rimsko pravo. Ti su suci putovali diljem zemlje i prikupljali običaje na temelju kojih su se donosile sudske odluke. Zadatak utvrđivanja onoga što čini pravo zajedničkim za cijelu zemlju pokazao se iznimno složenim, jer su mjesni sudovi i kraljevi sudovi donosili odluke na različit način. Iz tog razloga, kraljevi su sudovi krajem 12. stoljeća počeli voditi registre presuda kraljevih sudova².

Iako je još Vilim Osvajač proglasio da će se anglo-saski zakoni i dalje primjenjivati, kraljevi su sudovi u 12. stoljeću počeli određivati nove zakone. Da bi se pokrenuo sudski postupak, moralo se podnijeti poseban zahtjev i tražiti pokretanje postupka. S vremenom je to rezultiralo propisanim oblicima tužbe za svaku vrstu postupka koji su se morali strogo poštivati. Nakon pismenog podneska slijedila je usmena argumentacija koja je morala biti u skladu s

² Registri presuda kraljevih sudova (plea rolls) vodili su se do 19. stoljeća.

oblikom pisanog podneska. Ako usmeni argumenti nisu bili propisno uobličeni, sud bi odbacio tužbu. Čak je i jednostavna promjena reda riječi ili varijacija u riječima mogla rezultirati odbacivanjem tužbe. Ukoliko je presuda već bila donesena, smatralo se da sud ne može odlučiti drugačije u novom slučaju koji je sličan već riješenome po činjenicama. Tako je jednom donesena presuda – presedan ili precedent – postala obvezujuća za sve buduće slične slučajeve. Naravno, nije svaka presuda precedent. Precedentom se smatra presuda koja rješava zbiljski spor u okviru činjenica koje su stranke iznijele, a svojstvo precedenta nema cijela presuda, nego samo onaj njezin dio koji izlaže načela i razloge (*ratio decidendi* ili razlog za odluku).

U vrijeme vladavine kralja Henrika II³ zemlja je podijeljena na šest oblasti koje su tri puta godišnje posjećivali kraljevi suci i tamo vodili postupke. Na taj je način opće pravo uistinu postalo zajedničko u smislu da je doprlo do svih dijelova zemlje. Putujući suci trebali su pravdu učiniti dostupnom puku, a u odlukama je ulogu igrala i porota⁴. Suci koje je kralj odašiljao diljem zemlje smatrali su se sucima cijele Engleske (*justiciarii totius Angliae*), bili su članovi kraljeva vijeća i obavljali su sudačke poslove tamo gdje je to bilo potrebno ili tamo gdje bi ih kralj poslao. To ne znači da je pravda postala dostupna, jer nisu uspostavljeni redovni sudovi, pa je ponekad bilo iznimno teško dočekati ili pronaći kraljeve suce koji bi mogli presuditi u sporu⁵. Usprkos tome, u 12. stoljeću započelo je češće obraćanje kralju i traženje kraljeve milosti i pravde, uglavnom kao rezultat nezadovoljstva odlukama mjesnih sudova⁶.

Sve češće se uz pojam prava počela spominjati i pravičnost, jer su sudovi priznavali samo činjenice i pozivali se na običaje ili ranije odluke, ne uzimajući u obzir pojedinačne slučajeve i njihove posebne karakteristike. Smatralo se da samo kralj može ispraviti takvu vrstu nepravdičnosti, pa su se stranke počele neposredno obraćati kralju tražeći milost ili ispravljanje odluke

³ Općenito se smatra da je opće pravo uspostavljeno za vrijeme vladavine Henrika II (1154–89) nakon anarhije koja je nastala u vrijeme vladavine njegova prethodnika, kralja Stjepana. Henrik II ponovno je uveo red u zemlju i potaknuo daljnji razvoj prava i usklađivanje sudske prakse (Baker, 13).

⁴ Porota u Engleskoj započinje sredinom 12. stoljeća i različito se koristila u kaznenim i imovinskim postupcima; porotnici su bili 12 čestitih ljudi koji će pred kraljevim sudom dati točan iskaz o činjenicama; njih se nije ispitivalo, nego su na pitanje suca trebali dati jednoglasan odgovor „da“ ili „ne“ (usp. Kurtović, 2005: 238–239).

⁵ Jedan tužitelj 1158. godine detaljno je opisao muke i troškove povezane s potragom za kraljem ili njegovim sucima u različitim dijelovima zemlje (opisano u Baker, 2002: 15–16).

⁶ Jedan od osnovnih razloga zadovoljstva proizlazi iz činjenice da se slobodnim ljudima najčešće uopće nije sudilo, pa su bili prisiljeni tražiti kraljevu zaštitu pravde. No to je često značilo lutati od dvorca do dvorca i tražiti kralja, pa zato Magna Carta sadrži odredbu da će kraljevi suci suditi umjesto kralja na istom mjestu u Westminsterskoj palači, gdje su vrhovni sudovi ostali do 19. stoljeća (Kurtović, 2005: 218).

suda općeg prava. Kako je takvih molbi bivalo sve više, naposljetku je u 15. stoljeću kralj takve poslove povjerio Lordu Kancelaru koji je s vremenom uspostavio vlastiti sud (*the Court of Chancery*). Osnovna odlika novoga suda bila je ideja da ovakav sud ne mora primjenjivati precedente ni pisane zakone, nego pomoću slobodne procjene svih okolnosti slučaja treba donijeti presudu koja se temelji na pravičnosti. Kako kancelar nije morao odlučivati na temelju pravila koja su vrijedila na sudovima općeg prava, mogao je odlučivati prema vlastitoj savjesti a ne u skladu s običajima zemlje, pa se i njegov se sud počeo sve češće nazivati sudom savjesti (Baker, 2002: 103). Isprva su se odluke kancelara temeljile na prirodnoj pravdi i moralnim načelima. Postupno su odluke kancelara postajale sistematizirane i razvila su se takozvana pravila pravičnosti (*rules of equity*) kao dodaci i korektivi odlukama koje su donosili sudovi općeg prava.

Krajem 13. stoljeća tri su važna suda bila uspostavljena: Sud kraljeva stola (*King's Bench*), Sud opće sudbenosti (*Court of Common Pleas*) i Sud državne blagajne (*Court of Exchequer*). Sudom kraljeva stola često je predsjedao kralj ukoliko se sudilo o važnim predmetima, a to su uglavnom bili predmeti koji su se ticali kralja, a nisu bili u nadležnosti državne blagajne. Sud opće sudbenosti rješavao je sporove među običnim ljudima, naročito u sporovima o pravu na zemlju. Sud državne blagajne činili su suci sva tri visoka suda i odlučivao je o odnosima između sva tri suda, kao i o pravnim pitanjima od značenja za sve njih. Na taj je način ovaj sud odigrao važnu ulogu u ujednačavanju sudske prakse i razvoju općeg prava. Ta tri Kraljeva suda bila su u opreci s općim sudovima i crkvenim sudovima. Sva tri suda provodila su pravo koje se od vladavine Edwarda I nazivalo općim pravom, jer je bilo zajedničko za cijelu Englesku. Do tog vremena opće je pravo postalo definitivni skup pravila koje se i dalje razvijalo putem novih odluka. Ti su sudovi postojali do 1875. godine i poznati su pod nazivom sudovi općeg prava (Geldart 1995: 20–21).

Kancelarov sud, s druge strane, od 1285. godine imao je pravo rješavati slučajeve na novi način na osnovi podnesaka. U 15. stoljeću sudovi općeg prava postali su ovlašteni za tumačenje je li podnesak valjan ili nije, a u tome su se vodili ustaljenim načelima općeg prava. Kako W. Geldart naglašava, pravo i moral nisu bili jasno razlučeni, pa se nije moglo ni očekivati da će samo jedan sud moći provoditi pravdu. Stoga je kralj bio jedini koji je mogao pravedno odlučivati, no molbe za pravičnim rješenjem redovito su se upućivale Lordu Kancelaru, koji se smatrao čuvarem kraljeve savjesti i koji je obično bio biskup, te kao takav autoritet za procjenu pitanja morala i savjesti. U praksi su odluke Lorda Kancelara bile posve nova pravila – pravila pravičnosti, što je dovelo do sukoba sa sudovima općeg prava.

Tijekom 13. i 14. stoljeća opće je pravo uobličeno na temelju drevnih običaja, no ponajviše na temelju precedenata. Kada su Tudori došli na vlast 1485. godine, Kancelarovi sudovi postali su vrlo utjecajni. To je dovelo do sukoba sa sudovima općeg prava, pa je naposljetku postignuto kompromisno rješenje da se Kancelarovi sudovi ne miješaju u nadležnost sudova općeg prava, a ukoliko je bilo potrebno ispraviti nedostatak u općem pravu, Parlament je bio zadužen za donošenje takvog zakona. Novi socijalni i gospodarski uvjeti 16. stoljeća doveli su do potrebe za razvojem zakonodavstva ili kodificiranog prava (*statute law*). Naposljetku su pravila pravičnosti pripojena općem pravu prema Zakonu o sudbenosti iz 1873–5, kojim su ukinuti neki stari sudovi i uspostavljen novi – Visoki sud pravde (High Court of Justice).

Od 1066. do 15. stoljeća, dok su latinski i francuski bili službeni pisani jezici u Engleskoj, nije postojao službeni standard engleskog jezika, kako je engleski u pismu bio regionalnog karaktera i individualan. Pisani engleski jezik koji se koristio na Kancelarovom sudu u službenim dokumentima u 15. stoljeću postao je začetak standardnog jezika po stilu, vokabularu i gramatici (Freeborn, 2006: 255). Iz tog je razloga važno naglasiti ulogu povijesnog razvoja općeg prava u formiranju engleskog jezika pravne struke.

Opće pravo poznato je i pod drugim nazivima; tako se često se naziva angloameričkim pravom (iako je to zapravo pogrešno, je je riječ o dva različita sustava s nekim zajedničkim značajkama). Zbog iznimne važnosti preседана izraz se na hrvatski ponekad prevodi i kao precedentno pravo, dok je u engleskom najčešći alternativni naziv *judge-made law*. Neki autori spominju i izraz akuzatorni pravni sustav (*adversarial system*), naglašavajući da je osnovna razlika između kontinentalnog prava i općeg prava u prirodi postupka; dok je rimski sudski postupak u prošlosti i sudski postupak u kontinentalnim pravnim sustavima danas inkvizitoran u smislu da sudac ili suci ispituju svjedoke i proučavaju dokaze u nastojanju da otkriju istinu, postupak u općem pravu je akuzatoran što znači da suprotstavljene stranke u postupku (tužitelj i tuženik) vode vrstu bitke u kojoj pokušavaju dokazati da su oni u pravu i to najčešće na temelju dokaza koje su sami prikupili. Gibbons tako navodi da su akuzatorni postupak, prisutnost porote i važnost preседана najznakovitije značajke općeg prava (Gibbons 2003: 6).

Raspravljajući o ulozi jezika u općem pravu, Beveridge (2002: 2) ukazuje da englesko opće pravo nikada nije bilo akademsko pravo niti pravo apstraktnih načela. Nasuprot tome, ono je oduvijek bilo pravo koje oblikuju njegovi praktičari ili pravници, uglavnom zato što oni kontroliraju na koji se način slučaj odvija na sudu. Pravници tumače što je pravo na temelju pravnih autoriteta (preседана) koje iznose na sudu, a jezik u tome ima ključnu ulogu. Zbog specifičnih obilježja engleskog općeg prava, u podučavanju engleskog

jezika pravne struke nužno je razjasniti neke osnovne pojmove vezane uz opće pravo i kako je moguće prevesti ih na ciljani jezik. Pravnici i budući pravnici koji nisu izvorni govornici engleskog jezika trebaju razumjeti što određeni termini znače u engleskom pravnom sustavu kako bi ih mogli adekvatno koristiti. Govoreći o engleskom jeziku prava u međunarodnim ugovorima, Beveridge zaključuje: "...if non-common law lawyers know what these terms in these contracts mean to a common law lawyer, they will be able to know which terms they want to retain, which terms they want to discard, and which terms they will need to convert to neutral language"⁷ (Beveridge 2002:13).

3. Razvoj općeg engleskog jezika

Za raspravu o povijesnom razvoju engleskog jezika pravne struke, nužno je naznačiti pregled razvoja općeg engleskog jezika. Staroengleski jezik (*Old English*) bio je u upotrebi otprilike sedam stoljeća, od sredine petog do sredine dvanaestog stoljeća. Kako je u navedenom razdoblju došlo do ogromnih političkih i društvenih promjene, jasno je da se i jezik znatno mijenjao. S. Irvine naglašava da je tijekom tog razdoblja došlo do niza promjena u jeziku: "These transitions can be viewed from both internal and external perspectives: internal in the sense of changes in spelling, grammar and vocabulary, and external in the sense of the links between these changes and social and political events"⁸ (Irvine 2006: 33). Povijesni događaji koji su u najvećoj mjeri utjecali na jezik su invazija Germana sredinom petog stoljeća, dolazak kršćanstva u anglosasku Englesku 597. godine kada je latinica zamijenila prijašnje runsko pismo, vladavina kralja Alfreda (871–899. godine) kao razdoblje procvata kulture, benediktinska reforma iz druge polovice desetog stoljeća i uspostava staroengleskog književnog jezika i naposljetku, normansko osvajanje 1066. godine (Irvine, 2006: 33–35). U povijesti razvoja engleskog jezika općenito, ali posebno engleskog jezika pravne struke, posebno mjesto zauzima normansko osvajanje Engleske 1066. godine i početak vladavine Vilima Osvajača⁹. Od tog je razdoblja francuski postao službeni jezik u Engleskoj, iako su obični ljudi nastavili govoriti engleski.

⁷ „Ako pravnici koji djeluju u sustavima koji nisu sustavi općeg prava žele znati što ti termini znače pravnicima u sustavu općeg prava, znat će koje termine žele zadržati, koje odbaciti, a koje će morati prevesti na neutralni jezik“ (prijevod MJČ).

⁸ Te se tranzicije mogu razmatrati i s internog i eksternog stajališta: internog u smislu promjena u pravopisu, gramatici i vokabularu, a eksternog u smislu poveznica između tih promjena i društvenih i političkih zbivanja (prijevod MJČ).

⁹ Postoje brojne kontroverze o Vilimovu podrijetlu, no neupitno je da on sebe nije smatrao osvajačem, nego zakonitim nasljednikom krune. To spominje i Melinkoff (67).

Oblik engleskog jezika koji se u Engleskoj koristio od normanskog osvajanja do otprilike 1500. godine bio je takozvani „srednjoengleski“ (*Middle English*). Najvažnije razlike u jeziku uključivale su promjenu izgovora, uglavnom uvjetovanu usvajanjem brojnih francuskih riječi, kao i prijelaz sa sintetičkog na analitički tip jezika, prvenstveno uvjetovan gubitkom infleksija. Dominacija francuskog jezika utjecala je i na brojne promjene u pravopisu. (usp. Freeborn, 120–125). Razdoblje srednjoengleskog jezika obilježeno je i velikim razlikama među različitim dijalektima jezika¹⁰. U gramatičkom pogledu jezik je postajao sve više analitički, a u pogledu vokabulara najznačajnije su promjene uključivale gubitak velikog broja staroengleskih riječi i dodavanje tisuća riječi iz francuskog i latinskog jezika. Te su promjene bile toliko opsežne da je jezik s početka ovoga razdoblja gotovo nerazumljiv današnjem govorniku, dok tekstovi koji potječu s kraja razdoblja jezično počinju sličiti modernom engleskom: "At the beginning of the period English is a language that must be learned like a foreign language; at the end it is Modern English"¹¹ (Baugh & Cable 2003: 158).

4. Povijesni razvoj engleskog jezika pravne struke

Engleski jezik pravne struke mijenjao se u skladu s promjenama u društvu, a u pogledu vokabulara zadržao je neka važna obilježja iz svakog od navedenih razdoblja. Primjer termina koji datira iz anglosaskog razdoblja, a koristi se i danas, je *writ*. Tijekom anglosaskog razdoblja ta je riječ označavala dokument o prodaji zemlje ili drugog vlasništva s pečatom. U razdoblju nakon normanskog osvajanja riječ *writ* prvenstveno je označavala kraljev nalog. U kasnijem razdoblju (krajem 15. stoljeća) označavala je podnesak koji je kancelar upućivao sudu kako bi se pokrenuo zatraženi postupak. *Writ* (na latinskom *breve*, na francuskom *brief*) je bio tanak komad pergamenta u kojem se nalazilo pismo u ime kralja, obično napisano na latinskom, i zapečaćeno vrhom velikog pečata. Samo se toliko može općenito reći o prirodi termina *writ*, jer je sadržaj pisma varirao od postupka do postupka. Nakon 1833. godine postojao je samo jedan tip izvornog termina *writ*, i tužitelj je upisivao vlastite podatke u obrazac (Baker 2002: 57). Danas je riječ *writ* uvriježena u pravnom jeziku. Iako najčešće znači sudski nalog, može značiti i tužbu, odluku, poziv svjedoku, prijedlog, podnesak ili pisani dokument (Gačić 2004:1500). Ta je riječ primjer termina specifičnog isključivo za pravnu struku, no kako postoje

¹⁰ Različiti dijalekti su bili prisutni na sjeveru zemlje (Northumbria), u južnom dijelu (Mercia) i u području Londona (cf. Muggleston 2006: 91–96).

¹¹ „Na početku razdoblja engleski je jezik koji se mora učiti poput stranog jezika; na kraju razdoblja to je moderni engleski“ (prijevod MJČ).

brojne nijanse u značenju ovisno o kolokaciji i kontekstu, nužno je utvrditi točno značenje riječi svaki put kada se koristi u utvrđenom pravnom izrazu.

Od devetog do dvanaestog stoljeća, tijekom razdoblja čestih vikinških napada i osvajanja, skandinavske su riječi prodirale u staroengleski jezik. Mattila navodi da je to bila lagana posudba, kako je riječ bila o srodnim jezicima¹², te navodi neke od najvažnijih primjera – riječi kao što su *gift*, *loan*, *sale* i *trust*. Isto tako ukazuje da je i riječ *law* skandinavskog podrijetla (Mattila 2006: 225). *Law* je riječ koja je varijanta staronorveške imenice *log* koja je označavala nešto propisano ili određeno, u staroengleskom je postala *lagu* u petom stoljeću, a u devetom *law*¹³. Skandinavci su u većem broju živjeli u Engleskoj od devetog stoljeća, prvo u raspršenim naseljima, zatim u istočnom dijelu (Danelaw), a 1016. godine danski je kralj Kanut postao engleski vladar, a njegova je vladavina potrajala trideset godina. Tijekom tog razdoblja staroengleski je i dalje najzastupljeniji jezik, no brojni su skandinavski termini i utjecaji ostavili traga na njemu. Tako, na primjer, neke od riječi koje su izvedenice od osnovne riječi *law* skandinavskog su podrijetla i potječu iz ovog razdoblja. Primjer su riječi *byelaw* ili složenice s nastavkom *in-law*. *Byelaw* je riječ koja danas označava mjesni propis, a nastala je spajanjem staronorveške riječi *by* koja je značila selo ili naselje¹⁴ i riječi *law*, pa je spajanje te dvije riječi proizvelo novu koja je značila seoski ili mjesni zakon. Složenice s nastavkom *in-law* nastale su kako bi se razlikovale osobe koje su krvni srodnici od onih koji su srodnici na temelju braka. Takav je izraz *brother-in-law*, šurjak, a zabilježen je prvi put oko 1300. godine (Melinkoff 1963: 53).

Jedno od obilježja anglosaskog društva bilo je korištenje verbalne magije, zbog čega su određeni pravni postupci zahtijevali složene i precizne jezične rituale. Zbog toga se često rabila aliteracija, posebno u višechlanim izrazima. Ponekad se rabila inverzija kako bi se naglasilo značenje. Općenito govoreći, jezik anglosaskih zakona imao je obilježja govora.

S dolaskom kršćanstva 597. godine, usmena pravna komunikacija zamijenjena je pisanom, a svećenstvo je bilo zaduženo za zapisivanje svih službenih dokumenata. Shodno tome, prvi anglosaski zakoni napisani su pod utjecajem crkvenog prava na latinskom jeziku. Latinski je, kao i u ostatku Europe, stoljećima ostao dominantan jezik službenih dokumenata i prava u Engleskoj. Wagner navodi latinske riječi i izraze iz tog razdoblja koji se i danas

¹² Isto naglašavaju Baugh i Cable, koji navode da su staronordijski i staroengleski bili toliko slični jezici da su mnoge riječi bile posve identične (Baugh i Cable 2002: 117).

¹³ O podrijetlu riječi *law* uspoređi Wagner 2003:94 ili Melinkoff 1963:5.

¹⁴ Danas je isto tako –by tipičan sufiks koji označava ime brojnih mjesta u Engleskoj, kao na primjer Derby (Melinkoff, 53)

koriste u jeziku prava: *ab initio, corpus delicti, ad damnum, et al., certiorari, mandamus, ex parte, mens rea...* (Wagner, 2003: 96–98)

Jedan od najvažnijih događaja za razvoj engleskog jezika općenito, a posebice engleskog jezika prava, bilo je normansko osvajanje 1066. godine. Ipak, i prije normanskog osvajanja, brojni su Normani već dugo živjeli u Engleskoj, a isto je tako važno napomenuti da je kralj koji je vladao prije Vilima Osvajača, od 1042. do 1066. godine bio Edward (poznat pod imenom Edward Ispovjednik) koji je odrastao u Normandiji i kojemu je francuski bio materinski jezik. Nakon bitke kod Hastingsa i normanskog osvajanja, s novim kraljem u Englesku su iz Normandije došle brojne plemićke obitelji koje su govorile francuski. Jezična situacija u zemlji postala je složena – novopridošlice su govorile francuski, običan puk engleski, a pisani je jezik, kao i u ostatku Europe toga doba, bio prvenstveno latinski. Iz vremena vladavine Vilima Osvajača i njegova sina Vilima Drugog sačuvano je 87 službenih spisa i povelja. Kako Melinkoff navodi, nijedan od tih dokumenata nije napisan na francuskom; devetnaest ih je samo na engleskom, devet u engleskoj i latinskoj verziji, a svi su ostali napisani na latinskom (Melinkoff 1963: 66). Kako su Normani obično koristili latinski u službene svrhe, takva je situacija potrajala još dva stoljeća, iako je normanski francuski postupno dobivao na važnosti. Prvi je zakon donesen na normanskom francuskom 1275. godine, gotovo dva stoljeća nakon normanskog osvajanja. Krajem 13. stoljeća francuski je postao jezik zakonodavstva i sudstva. Tijekom gotovo tri stoljeća francuski je bio i jezik sudskih postupaka, a većina službenih institucija i dužnosnika nosili su nazivlje francuskog podrijetla. Velik broj riječi i izraza koji su se tada rabili opstao je do današnjega dana. Baugh i Cable ilustriraju to primjerima najčešćih riječi u jeziku sudskih rasprava: riječi *justice* i *equity* koriste se umjesto staroengleske riječi *geriht*, *judgment* umjesto *dom*, *crime* umjesto *synn*. Isto tako navode glagole povezan sa sudskim postupkom: *sue, plead, accuse, indict, arraign, depose, blame, arrest, seize, pledge, warrant, assail, assign, judge, condemn, convict, award, distrain, imprison, banish, acquit, pardon*, kao i nazive brojnih kaznenih djela: *felony, trespass, assault, arson, larceny, fraud, libel, slander, perjury* i *adultery* (Baugh i Cable 2002: 170). Tijekom spomenutog razdoblja latinski je ostao jezik službenih spisa i zakona, no kako su samo najobrazovaniji znali latinski, on nikada nije postao jezikom sudskih rasprava.

U razdoblju srednjoengleskog jezika u pogledu jezika prava, najvažnije promjene dogodile su se u vokabularu, posebice u riječima povezanim s organima vlasti i uprave. Zapravo i riječi koje označavaju te pojmove francuskog su podrijetla i potječu iz ovog razdoblja (*government, govern, administer, administration, crown, empire, reign, royal, authority, sovereign, majesty, court, council, parliament, assembly, statute, treaty, alliance, repeal, tax*).

Engleski Parlament u tri je navrata nastojao regulirati jezik zakonodavstva. Prvi je put to pokušano u znamenitom *Statute of Pleading* usvojenom 1362. godine. Zanimljivo je napomenuti da je *Statute of Pleading*, prvi zakon u kojem Parlament traži da se svi sudski postupci vode na engleskom jeziku, zapravo napisan i usvojen na francuskom.¹⁵ Zakon nalaže da jezik sudova treba postati engleski, ali da se dokumenti trebaju nastaviti bilježiti na latinskom, naglašavajući da se svi zakoni i običaji moraju održavati onakvima kakvi jesu i kakvi su bili ranije. Kao glavni razlog ove promjene navodi se činjenica da je „francuski jezik uvelike nepoznat diljem kraljevstva“. Danas se taj zakon navodi i kao prvi zabilježeni zahtjev za pojednostavljenjem engleskog jezika prava. Usprkos tome zakonu, pravnici su se nastavili koristiti francuskim jezikom na sudu. Iako su se zakoni počeli donositi na engleskom, francuski je ostao dominantni jezik suda sve do 17. stoljeća. Kao dominantni jezik pravne profesije, znatno je utjecao na engleski jezik pravne struke, te je velik dio stručnog vokabulara francuskog podrijetla, uključujući termine kao što su *appeal*, *attorney*, *claim*, *complaint*, *counsel*, *defendant*, *evidence*, *executor*, *indictment*, *judge*, *jury magistrates*, *Parliament*, *party*, *plaintiff*, *plea*, *sentence*, *sue*, *tenant* i *verdict*. Isto tako, usvojeno je načelo francuskog jezika da se pridjevi dodaju iza riječi koju označuju, te se takve kombinacije javljaju u engleskom jeziku pravne struke. Primjeri su: *attorney general*, *court martial*, *letters testamentary* i *malice afterthought*.

Drugi pokušaj zabilježen je u vrijeme vladavine puritanaca kada je Cromwellov Parlament 1650. usvojio zakon kojim se zahtijevalo da se sva sudska izvješća i pravne knjige, kao i sami zakoni, pišu isključivo na engleskom jeziku (*An Act for turning the Books of the Law, and all Proces and Proceedings in Courts of Justice, into English*). U nastavku se navodi izvorni tekst prvog dijela tog zakona:

The Parliament have thought fit to Declare and Enact, and be it Declared and Enacted by this present Parliament, and by the Authority of the same, That all the Report-Books of the Resolutions of Judges, and other Books of the Law of England, shall be Translated into the English Tongue: And that from and after the First day of January, 1650, all Report-Books of the Resolutions of Judges, and all other Books of the Law of England, which shall be Printed, shall be in the English Tongue only¹⁶.

¹⁵ Wagner naglašava znamenitost ovog zakona nazivajući ga „Magna Carta anglosaskog jezika“ (Wagner 2003: 97).

¹⁶ „Parlament je odlučio proglasiti i ozakoniti, a to proglašava i ozakonjuje sadašnji Parlament prema svojim ovlastima, da će sva izvješća o odlukama sudaca, kao i sve druge prav-

Source: II Acts and Ordinances of the Interregnum 456 (1650).¹⁷

Članovi pravne profesije opet su bili mahom protiv ovakvog zakona, pa je 1660. godine, nakon Restoracije Stuarta, zakon opozvan (kao i ostali zakoni doneseni u vrijeme vladavine puritanaca) i sve se nastavilo po starom.

S vremenom je engleski jezik usvojen u različitim tipovima pravnih dokumenata. Haigh tako navodi da su se oporuke počele pisati na engleskom oko 1400. godine (usp. Haigh 2009: 2). U petnaestom su stoljeću objavljene prve knjige iz područja prava na engleskom jeziku. Usprkos tome, engleski su se pravници nastavili koristiti francuskim, prema nekim autorima i zbog toga što je to bilo jamstvo da se običan puk neće miješati u sustav pravosuđa iz jednostavnog razloga što ne mogu razumjeti tijekom suđenja zbog jezične barijere (Mattila 2006: 227).

1731. godine Parlament je usvojio Zakon o sudovima (The Courts of Justice Act) kojim je naposljetku odlučeno da se latinski i francuski više neće koristiti u sudskim postupcima, te da će se zakoni pisati samo na engleskom jeziku. Zakon jasno navodi probleme s kojima su bili suočeni svi osim pravnik-a zbog činjenice da su se sudski postupci vodili na nepoznatom jeziku:

Whereas many and great mischiefs do frequently happen to the subjects of this kingdom, from the proceedings in courts of justice being in an unknown language, those who are summoned and impleaded having no knowledge or understanding of what is alleged for or against them in the pleadings of their lawyers and attornies...: To remedy these great mischiefs, and to protect the lives and fortunes of the subjects of that part of *Great Britain* called *England* more effectually than heretofore, from the peril of being ensnared or brought in danger by forms and proceedings in courts of justice in an unknown language, be it enacted... that all proceedings whatsoever in any courts of justice within that part of *Great Britain* called *England*, and in the court of exchequer in *Scotland*, and which concern the law and administration of justice, shall be in the *English* tongue and language only, and not in *Latin* or *French*, or any other tongue or language whatsoever...¹⁸

ne knjige u Engleskoj, biti prevedene na engleski jezik: od prvoga dana mjeseca siječnja 1650. godine sva izvješća o odlukama sudaca i svi drugi pravni dokumenti u Engleskoj koji će se štampati, bit će samo na engleskom jeziku.“ (prijevod MJČ).

¹⁷ Dostupno na mrežnoj stranici Instituta za britansku povijest www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=56426

¹⁸ „S obzirom na to da podanici ovoga kraljevstva trpe brojne i znatne nedaće zbog toga što se sudski postupci vode na nepoznatom jeziku, pa oni koji su pozvani na sud ili optuženi ne znaju ili ne razumiju što njihovi odvjetnici navode u njihovu korist ili protiv njih...; Kako bi

Courts of Justice Act, 1731, 4 Geo. 2, ch. 26 (cf. Morris 1996: 22)

Iako je cilj sva tri zakona bio učiniti zakone razumljivijim običnim ljudima, tek je spomenuti zakon iz 1731. u potpunosti uspio ostvariti cilj da se odbace i francuski i latinski kao jezici prava u Engleskoj. Taj zakon stoga označava kraj razdoblja pravne trojezičnosti u engleskom jeziku obilježene pisanim podnescima i dokumentima na latinskom, saslušanju svjedoka na engleskom i vođenjem sudskih postupaka na francuskom¹⁹. Zbog takve specifične situacije, bilo je posve moguće da se u istom pravnom dokumentu pojave sva tri jezika, a nužna posljedica toga bili su brojni međujezični utjecaji. To je razdoblje ostavilo traga u modernom engleskom jeziku prava.

Daljnji naponi da se engleski jezik prava oslobodi stranih utjecaja ulagani su tijekom 18. stoljeća. Valja imati na umu da je prva polovica osamnaestog stoljeća bilo doba obilježeno potragom za stabilnošću i duhom racionalizma. Jedna od prvih značajki toga doba bio je snažan osjećaj za red i poštivanje propisa. Pustolovni individualizam sedamnaestog stoljeća zamijenila je tako težnja za sustavnošću i redom, a to je rezultiralo pokušajima da se pravila i propisi formuliraju na pravilan i jasan način. To su razdoblje obilježili brojni naponi da se engleski jezik standardizira i na neki način popravi. To se prvenstveno odnosilo na gramatiku, koja nije bila sistematizirana, no isto tako se nastojalo izbaciti strane riječi i utjecaje. Sve to bitno je utjecalo na jezik kojim se propisi izražavaju – jezik prava (usp. Baugh i Cable, 254–255).

Standardna ortografija usvojena je u 18. stoljeću, u najvećoj mjeri zahvaljujući rječniku Samuela Johnsona iz 1735. godine. Otada su, naravno, iskovanе brojne nove riječi i usvojene mnoge posuđenice iz drugih jezika, no kad je riječ o engleskom jeziku prava, većina izraza i kolokacija iz ranijih razdoblja i dalje je u upotrebi, iako se jezik prava uvelike mijenja kako zbog utjecaja pokreta za jednostavni jezik pravne struke, kao i zbog novih jezičnih i društvenih utjecaja i trendova.

Posljednjih godina valja posebno naglasiti utjecaj takozvanog „eurožargona“ na engleski jezik pravne struke, kao i brojne neologizme koji su rezultat novih pojava koje zahtijevaju zakonsku regulativu.

se učinkovitije nego ranije izbjegle takve nedaće i zaštitili životi i imovina podanika onoga dijela Velike Britanije koji se naziva Engleska od opasnosti dovođenja u zabludu ili opasnost zbog sudskih postupaka na nepoznatom jeziku, odlučeno je... da će se svi postupci na svim sudovima unutar dijela Velike Britanije koji se naziva Engleska, kao i na Sudu državne riznice u Škotskoj, a koji se odnose na pravo ili provođenje pravde, voditi isključivo na engleskom jeziku, a ne na latinskom ili francuskom, niti na bilo kojem drugome jeziku...” (prijevod MJČ).

¹⁹ O pravnoj trojezičnosti govore autori kao što su Tiersma i Mattila (Tiersma 2005: 34 i Mattila 2006: 227-8).

5. Zaključak

Engleski jezik pravne struke vrlo je složeno područje proučavanja i podučavanja. Kako bi se uspješno protumačilo značenje određenih pojmova koji datiraju iz prošlosti, uputno je razjasniti i razloge iz kojih se jezik mijenjao. Posebno je važno rasvijetliti kako se engleski jezik pravne struke razvijao tijekom vremena, te kako su drugi jezici utjecali (i dalje utječu) na njegov razvoj. Bolji uvid u povijesni razvoj engleskog jezika pravne struke omogućuje i bolje shvaćanje načina na koji se on mijenja danas, posebice u svjetlu činjenice da je u nekim granama prava engleski jezik pravne struke nesumnjivo postao globalni jezik.

Literatura

- Baker, J. H. (2002). *An Introduction to English Legal History. Fourth Edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Baugh, A. and Cable, T. (2002). *A History of the English Language*. London and New York: Routledge.
- Beveridge, B. (2002) Legal English – How it Developed and Why it is not Appropriate for International Commercial Contracts in H. Mattila, *The Development of Legal Language*. Helsinki: Talentum Media, pp. 55-79.
- Freeborn, D. (2006). *From Old English to Standard English*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gačić, M. (2004). *Rječnik prava, međunarodnih odnosa, kriminalistike i forenzičnih znanosti, kriminologije i sigurnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Geldart, W. (1995). *Introduction to English Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Gibbons, J. (1999). Language and the Law. *Annual Review of Applied Linguistics*, Vol. 19, pp. 156-173.
- Gibbons, J. (2003). *Forensic Linguistics. An Introduction to Language in the Justice System*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Gubby, H. (2004). *English legal terminology. Legal concepts in language*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Haigh, R. (2009). *Legal English*. London and New York: Routledge Cavendish.
- Irvine, S. (2006). Beginnings and Transitions: Old English in *The Oxford History of English*, Lynda Mugglestone, ed. Oxford: Oxford University Press.
- Kurtović, Š. (2005). *Opća povijest prava i države*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.

- Mattila, H. (2006). *Comparative Legal Linguistics*. Wiltshire: Antony Rowe Ltd.
- Melinkoff, D. (1963). *The Language of the Law*. Boston&Toronto: Little, Brown and Co.
- Morris, R. (1996). Great Mischiefs – A Historical Look at Language Legislation in Great Britain, *IMPACT Studies in Language and Society*, Vol. 2, 1996, pp. 32-54.
- Mugglestone, L. (ed.) (2006). *The Oxford History of English*. Oxford: Oxford University Press.
- Tiersma, P. (2005). *Some Myths about Legal Language*. Los Angeles: Legal Studies Papers No. 2005-26.
- Wagner, A. (2003). Origins and Use of English Legal Terms through History, *LSP&Professional Communication* Volume 3, Number 2, October 2003
- Williams, C. (2005). *Tradition and Change in Legal English*. Bern&Berlin: Peter Lang.

Marijana JAVORNIK ČUBRIĆ

A BRIEF OUTLINE OF THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF LEGAL ENGLISH

The paper attempts to provide a brief outline of the historical development of Legal English. Among other things, Legal English is characterised by numerous borrowings from other languages and it is therefore important to study its historical development and trace the origins of the words and phrases that are commonly used today. From the ninth century until the twelfth, words were mainly borrowed from Scandinavian languages. However, language of common law was constructed after the Norman Conquest in 1066. The written language of the law after the Conquest was Latin, as in most of Europe, but French became the language of the law courts in England, and French loans were concerned with law and administration. Thus for more than 300 years the English legal profession was trilingual, as Latin was used for legal records, English for hearing witnesses and French for oral pleadings. The traces of that period which are still present in modern Legal English are explored in the paper, as a better insight into the historical development of Legal English enables a better understanding of the ways in which it is still changing today.

Key words: *borrowings, common law, English for Legal Purposes, French, Latin*